

Баранник Олена Юрїївна,

кандидатка філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності Державного вищого навчального закладу «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
м. Дніпро, Україна

Ткач Оксана Володимирівна,

старша викладачка кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності Державного вищого навчального закладу «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
м. Дніпро, Україна

ЦИКЛ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ЛЕКЦІЙ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ (ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ В ПРИДНІПРОВСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ АКАДЕМІЇ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ)

У лютому 2022 р. розпочалося вторгнення російських військ на територію України. Воєнні дії заподіяли багато шкоди як населенню, так і довкіллю. Війна спричинила екологічні, соціальні, економічні, медичні, психологічні й інші проблеми. Наразі важливими є відновлення довкілля, відбудова інфраструктури, подолання наслідків військової агресії в соціальному контексті, проведення наукових досліджень, що охоплюють усі сфери забезпечення життєдіяльності суспільства та відновлення промислового виробництва, впровадження інноваційних технологій і підготовка висновків.

На початку війни, усвідомлюючи відповідальність за вирішення нагальних потреб громадян й економіки України, науковці Державного вищого навчального закладу «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» у межах проєкту «Переможемо! Відбудуємо!» запропонували для розгляду та реалізації низку організаційно-технічних рішень, які можуть сприяти вирішенню нагальних потреб оборони, відновлення й розвитку інфраструктури України. Серед запропонованих рішень одне з основних місць посідало проведення заходів, спрямованих на підвищення ролі гуманітарної підготовки українського народу та його патріотичного виховання. Так, саме з цією метою протягом трьох місяців науковцями академії всім охочим було запропоновано до уваги цикл науково-популярних лекцій «Незламність української нації: історія та сьогодення».

Тематика лекцій була широкою: порушувалися проблеми історичні (від питань походження українців, білорусів та росіян до аспектів сучасного прочитання української національної ідеї), мовні (від розгляду фонетичних особливостей як національної ознаки української мови до висвітлення актуального питання мовних війн у суспільстві), філософські, культурні,

психологічні, проблеми інтелектуальної власності. Усього в гуманітарному циклі педагогічними працівниками трьох кафедр академії – українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, філософії та підготовки іноземних громадян – було прочитано 19 науково-популярних лекцій.

Так, 21 березня 2022 р. в онлайн-форматі відбулася перша лекція з історії «Питання походження сучасних українців, білорусів та росіян», модератором якої була старша викладачка кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності Світлана Волкова. На заході були присутні студенти, викладачі, гості – усього 86 осіб. Спікер, зазначивши, що етнічні процеси, унаслідок яких сформувалися східнослов'янські народи, відбувалися складно й неоднозначно, виділила ознаки етносу, окреслила бачення спеціалістів на питання походження українського етносу, а також надала інформацію про політику насильницької русифікації з метою формування штучного радянського народу.

28 березня 2022 р. доцентка кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності Галина Лисенко виголосила публічну лекцію на тему «Сучасне прочитання української національної ідеї», під час якої слухачами були студенти, абітурієнти, співробітники академії – усього 48 осіб. Лектор доповіла про те, що ХІХ ст., коли російський царат спрямовував усі свої зусилля на знищення української культури та історії (заборонялася українська мова, україномовна освіта, українська література й театр), стало століттям української бездержавності, утім, водночас періодом визрівання, формування й розвитку української національної ідеї та формування української нації. ХІХ ст. подарувало українцям видатних національних мислителів, які палким словом намагалися пробудити українське суспільство, яке спало.

4 квітня 2022 р. проректорка з навчально-виховної роботи ПДАБА, професорка Галина Євсєєва представила на широкий загал лекцію «Мова і єдність нації: державна мовна політика – історія, стан, досвід», слухачами якої стали близько 300 осіб. «Мовна ситуація, яка склалася в Україні, зумовлена неоднорідністю українського мовного простору як за територією поширення, так і за сферами застосування, що призводить до порушення мовно-культурної єдності, випадків непорозуміння, дає підґрунтя для спекуляцій на мовній темі», – зазначила лектор. З чого все почалося? Як політичні еліти перетворюють мову на інструмент маніпуляцій і спекуляцій? Чому мовне питання в Україні є настільки складним? Які завдання постають перед сучасним українцем і чому саме мова є фундаментом державності? Відповідь на ці питання було отримано під час лекції.

Про те, як можна психологічно підтримати рідних, близьких, друзів і самого себе під час страшних реалій, у яких опинився український народ, дізналися близько 60 присутніх під час лекції професорки кафедри філософії Марини Складановської «Психологічна підтримка особистості в умовах

воєнного стану» 11 квітня 2022 р. Лекторка розповіла про емоційне вигорання під час війни і способи боротьби з ним, надала поради щодо збереження життєстійкості особистості в умовах воєнних дій, а також запропонувала присутнім власну психологічну допомогу як спеціаліста спеціалізованої служби академії.

«Від Батурина до Бучі: гіркий досвід братських стосунків» – таку лекцію представив 18 квітня 2022 р. доцент кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності Андрій Перетокін. Лектор розповів, як 310 років тому військо російського царя Петра I жорстоко знищило українське місто Батурин. На той час місто було гетьманською столицею. Жахливі події отримали в історію назву «Батуринська трагедія» та «Страшна різанина». Деякі історики досі намагаються інтерпретувати події того часу, виправдати дії Москви, утім, свідчення, що залишилися, указують на непомірну жорстокість нападників. Попри публікації історичних знахідок та свідчень, обізнаність суспільства щодо трагедії досі невисока, тому прочитана лекція дуже актуальна.

Про духовні цінності українського народу слухачі дізналися під час лекції, яку представила доцента кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності ПДАБА Юлія Рощина 25 квітня 2022 р. Доповідачка пояснила, що духовні цінності є душею народу, його образом. У них акумульовано характер та ідеали народу, збереженні й примножені впродовж усього історичного розвитку національних традицій. У ціннісних пріоритетах заковано минуле народу, особливості його менталітету. Виконати надскладні завдання сьогодення допомагають сформовані впродовж століть ціннісні пріоритети нашого народу, завдяки яким він зберіг свою ідентичність, зміг протистояти політиці денационалізації в умовах чужоземного поневолення і розвинути національну культуру – одну з найдавніших у Європі. Авторка лекції наголосила, що переконана в тому, що повернення до духовних цінностей нашого народу, відродження його споконвічних традицій, мовлення рідною мовою допоможе нам щонайшвидше віднайти мир у наших душах, а значить, і вибороти мир у країні.

Лекцію на надзвичайно цікаву тему «Нематеріальна спадщина України в контексті права інтелектуальної власності та національної безпеки», присвячену Всесвітньому дню інтелектуальної власності, який в усьому світі відзначається 26 квітня, прочитала доцент кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності ПДАБА Валентина Бабенко 27 квітня 2022 р. В умовах повномасштабної війни, яку розв'язала росія проти України, розгляд будь-яких питань має відбуватися в контексті національної безпеки або крізь призму загроз, що є критеріями формування державної політики національної безпеки, є її наріжним каменем. Під час лекції було висвітлено питання збереження культурних цінностей України (як матеріальних об'єктів, так і нематеріальної спадщини), які є свідченням

історичного становлення українського народу, української нації, є частиною світової культурної спадщини, а отже, безумовно, підлягають збереженню й захисту від знищення чи пошкодження.

«Українські звуки як мовні коди нації» – тема лекції, яку прочитала 2 травня 2022 р. завідувачка кафедри підготовки іноземних громадян Інна Мамчич. Так, лекторка професіонально розповіла про те, що звукова мова має надважливе значення в активізації біоритмів національного інстинкту, для зміцнення психофізичної структури національного типу. Студенти і співробітники академії із захопленням підтримали розмову на цікаву мовну тему.

9 травня 2022 р., у День перемоги над нацизмом, старша викладачка кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності ПДАБА Світлана Волкова прочитала публічну лекцію на тему «Як СРСР знищував Україну» для всіх, хто цікавиться історією, – для студентів, абітурієнтів, викладачів, співробітників. Лекторка розповіла про початок знищення української держави та українців з приходом більшовиків на терени України наприкінці 1917 р., про розв’язування червоного терору та політику «воєнного комунізму» з 1919 р. на окупованих територіях; про знищення національної церкви (заборонили в 1930 р.), розграбування майна, руйнацію соборів; про те, як цвіт національної інтелігенції відправляли до таборів, розстрілювали, влаштовували Великий терор; про те, як принижували українську мову, максимально наблизивши її за звучанням до російської; розкуркулювали селян, влаштували геноцид Голодомором. Радянський Союз не лише сприяв розв’язуванню Другої світової війни, а й на її початковому етапі був фактичним союзником нацистської Німеччини.

Історичний екскурс про військові перемоги українських козаків над московитами, а саме про битву під Оршею 1514 р. та похід Петра Сагайдачного на Москву 1618 р., здійснив 16 травня 2022 р. доцент кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності Андрій Перетокін. А 23 травня 2022 р. доцентка цієї ж кафедри Валентина Бабенко прочитала лекцію про Конотопську битву. Історики яскраво висвітлили відомості про названі переможні битви української історії, під час згадок про які негайно лунають гнівні крики про «брехню, підлі інсинуації» та навіть «роздмухування міжнародної ворожнечі».

30 травня 2022 р. професорка кафедри філософії ПДАБА Марина Складановська в лекції на тему «Екологічна культура в українському національному характері» зазначила, що від рівня сформованості екологічної культури суспільства залежить екологічна безпека нашої країни, можливість її збалансованого стабільного розвитку. Доповідачка проаналізувала етнічні витоки екологічної культури сучасного українця. Виховання естетичних потреб особистості, відчуття гармонії і дисгармонії, на думку лекторки, – перший крок розвитку креативності, творчих можливостей особистості, розвитку її творчих здібностей, що є нагальною потребою як сучасного суспільного розвитку, так

і особистісного самовдосконалення. Це необхідний компонент розвитку екологічної свідомості, екологічної культури сучасної людини.

Про молодіжну свідомість та проблеми самовизначення молодої людини 06 червня 2022 р. науково-популярну лекцію прочитала доцентка кафедри філософії Галина Савош. Доповідачка приділила увагу такому важливому поняттю як молодіжні проблеми, які, на її думку, поділяються на два типи: зростаючі вимоги суспільства до молоді та особистісні сподівання й прагнення молодих людей та складнощі з їх реалізацією. На питання, як ці проблеми вирішуються в сучасних реаліях, намагалася дати відповідь не лише лекторка, а й присутні слухачі.

13 червня 2022 р. цикл науково-популярних лекцій 2021/2022 навчального року, який збирав студентську та академічну спільноту Придніпровської державної академії будівництва та архітектури протягом складних місяців війни, розпочатої ворогом на українській землі 24 лютого, завершився потужною лекцією на тему «Мовне питання. «Мовні війни». Мовна єдність», яку прочитала доцента кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності Лариса Богуславська. Численні факти, посилання на різноманітні історичні документи допомогли присутнім простежити етапи формування «стратегії заборон», спрямованої на заперечення, а потім і цілковите знищення української мови. До активного обговорення лекційного матеріалу долучилися проректорка з навчально-виховної роботи ПДАБА, професорка, докторка наук з державного управління Галина Євсєєва; кандидатка історичних наук, доцентка, заступниця декана економічного факультету Валентина Бабенко; завідувачка кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, кандидатка філологічних наук, доцентка Олена Баранник; кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри філософії та політології Віктор Білополий.

Підсумовуючи цикл науково-популярних лекцій гуманітарного спрямування, ми провели опитування серед співробітників-слухачів щодо їхньої думки з приводу якості підготовки й загального враження від цього академічного проекту, запропонованого нами у важкий час воєнних дій.

Так, загалом усі, хто залишив свої відгуки про проєкт, задоволені ним і зазначають, що лекції викладали високомотивовані доповідачі, академічна та професійна кваліфікація яких уможливила реалізацію мети, поставлену перед ними. Позитивним моментом, відзначеним слухачами, є актуальність запропонованого проєкту загалом і теми кожної лекції зокрема. З 24 лютого 2022 р. життя кожного українця кардинально змінилося, усі живуть в умовах воєнного стану, обороняючи та захищаючи суверенітет і територіальну цілісність країни. Мільйони українців виїхали з України або ж стали внутрішньо переміщеними особами, тому питання, представлені під час циклу «Незламність української нації: історія та сьогодення», є надзвичайно актуальними.

Адже розповідати на загальній про історію, зокрема про передумови, характер і наслідки війни Росії проти України – одне з найважливіших питань сьогодення.

Також одним з позитивних моментів проєкту слухачі назвали популяризацію української мови, адже вивчення державної мови у воєнний час набуло великого значення. Слід зауважити, що стратегія популяризації української мови викладачами ПДАБА переросла в ініціативу «Розумій і володій» для всіх охочих почати говорити українською або покращити рівень володіння нею.

Надзвичайно корисними, на думку слухачів, стали поради психологів, знайомство з культурною спадщиною українського народу тощо. Особливо багато позитивних відгуків надійшло після потужної лекції «Мовне питання. «Мовні» війни». Мовна єдність», прочитаної Ларисою Богуславською.

Вважаємо за потрібне зупинитися на низці зауважень, висловлених слухачами щодо циклу науково-популярних лекцій.

По-перше, одним з організаційних зауважень до проведення циклу науково-популярних лекцій (і не лише гуманітарного спрямування) був коментар щодо відсутності зовнішньої реклами проєкту. Відзначаючи абсолютну користь порушених у лекціях питань, слухачі цілком слушно зазначають, що цей проєкт варто було б активно рекламувати за межами академічної спільноти, залучаючи до розмов пересічних громадян.

По-друге, деякі лектори трохи забули про компонент «популярна» і подавали занадто «сухий» матеріал. Варто погодитися, оскільки, справді, науково-популярні лекції повинні містити в собі, крім логічно побудованого наукового змісту, елементи експресивно-емоційні, які включають психологічні канали сприйняття слухачів, сприяють формуванню переконання.

Третє зауваження стосувалося часткового нерозуміння цільової аудиторії, для якої викладалися лекції, зокрема слухачі відзначили як негативний момент недостатню кількість інформації, орієнтованої на молодого реципієнта. На нашу думку, до цього зауваження слід дослухатися всім науково-педагогічним працівникам, адже воно стосується не лише циклу науково-популярних лекцій, а й матеріалу, що викладається під час навчання протягом року. Сьогодення вимагає осучаснення змісту матеріалу.

Наступна рекомендація тісно пов'язана з попереднім зауваженням. Стосується вона подання інформації, зокрема наочного наповнення лекцій. Слухачі зауважують, що подання матеріалу, що супроводжується презентацією, – це, звичайно, добре, проте варто доповнювати матеріали якісно створеним відеоконтентом. З одного боку, якщо до цієї роботи можна буде залучити студентську аудиторію, це дасть змогу змінити формат комунікації між викладачем та студентом, оскільки молодь дуже сучасно й творчо ставиться до виконання поставлених перед нею завдань (у чому можна пересвідчитися під час різноманітних заходів, що проводяться із залученням студентського потенціалу). З іншого боку, можливо, потреба організації якісного

відеоконтенту стимулює створення на базі академії так званого відділу навчально-популярного контенту, який допомагатиме викладачам в обробленні матеріалів, професійному створенні відеороликів за певною тематикою.

Серед інших рекомендацій можна назвати такі:

– бажано було б скласти план проведення з тематичним поділом: історія, мова, мовна політика тощо;

– слухачі вважають за необхідне доповнити лекції практичним компонентом (проведення вікторин, квестів після лекцій) з подальшим заохоченням учасників. Заохочення можна планувати для різних категорій учасників (для студентів, викладачів);

– розширення формату шляхом залучення до викладання лекцій студентів;

– проведення гостьових лекцій, тобто запрошення лекторів ззовні;

– осучаснення психологічних рекомендацій, поданих у лекціях.

Слід зауважити, що цикл науково-популярних лекцій науковці ПДАБА розпочали на третьому тижні воєнних дій на території нашої країни. Натомість більшість рекомендацій і зауважень щодо процесу викладання лекцій було висунуто слухачами під час четвертого місяця. Стан сильного шоку пройшов, свідомість українців поступово адаптується до страшних нових реалій життя в умовах війни. Тож ми вбачаємо в низці зауважень певну невідповідність між часом викладання лекцій та часом висунутих рекомендацій, адже планування циклу науково-популярних лекцій відбувалося в умовах надзвичайного нервового напруження, спричиненого вторгненням російських військ на територію України. На жаль, це напруження призвело до того, що про проведення будь-яких вікторин і квестів, про доповнення матеріалів якісно створеним відеоконтентом тощо навіть не йшлося. Психологічний стан лекторів не дозволив скласти і довготривалий тематичний план проведення лекцій, адже, зрозуміло, що на самому початку війни тримати рівновагу, залишатися спокійним, контролювати себе було вкрай важко, і науковці, як й інші українці, намагалися підтримати максимально одне одного, й у випадку неможливості прочитання запланованої лекції певним лектором намагалися підставити плече одне одному, маючи на меті максимальну реалізацію поставлених перед проектом завдань.

Отже, уважаємо, що проведення таких заходів, як науково-популярний лекторій, є дуже актуальним та важливим завданням для науковців в умовах війни, і в цій роботі не потрібно ставити крапку. «Безпека проявляється як протидія на заданому рівні спробами нанести шкоду функціонуванню або усього об'єкта захисту, або його структурним складовим. Однією з важливих структурних складових багатьох об'єктів безпеки є інформація (або діяльність, предметом котрої є інформація)» [1]. Не підлягає сумнівам той факт, що варто продовжувати розпочатий проєкт як вагомий чинник інформаційної безпеки. За умови врахування окреслених рекомендацій та порад цей проєкт не лише буде продовжувати знайомити широку громадськість з історичними подіями

в Україні, пов'язаними зі збройною агресією росії проти української нації, не лише популяризувати українську мову та відроджувати духовні цінності українського народу, не лише надавати психологічну підтримку людям, а й активуватиме продовження наукових досліджень молодих (і не лише молодих) учених в умовах війни, а також формуватиме потенціал для повоєнної відбудови країни.

Література

1. Інформаційна безпека. URL: <https://bit.ly/3wfWCHe>.